

7.1 TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ

Trestní právo v ČR je odvětvím **veřejného práva**, které určuje, jaká společensky **škodlivá jednání** jsou **trestnými činy**, jaké jsou **sankce** za jejich spáchání a jakým **způsobem** stát **prostřednictvím** svých příslušných **orgánů** spáchání trestných činů **zjišťuje** a jejich pachatele **trestá**.

Trestní právo **je součástí právního řádu** příslušného státu. Spolu s právem ústavním a správním se řadí mezi obory **práva veřejného**, neboť mu dominuje **vztah** mezi **státem** a jeho orgány na straně jedné a **dalšími FO a PO** na straně druhé.

DĚLENÍ TRESTNÍHO PRÁVA

trestní právo hmotné,

které stanoví, **co je trestným činem, podmínky trestní odpovědnosti**, jaké **sankce** (trest či ochranné opatření) lze za trestný čin uložit. Trestní právo hmotné se uplatňuje v rámci trestního práva procesního, pachatele trestného činu lze odsoudit pouze trestním řízením
a

trestní právo procesní,

které stanoví postup příslušných orgánů státu (v ČR tzv. orgány činné v trestním řízení) při zjišťování trestných činů, prokazování jejich spáchání konkrétním osobám, ukládání a výkon trestů a ochranných opatření, upravuje zároveň i práva a povinnosti osoby, proti které se trestní řízení vede, jakož i dalších osob, jichž se toto řízení dotýká

Sepětí trestního práva hmotného a procesního je větší než u jiných právních oborů, např. než u práva občanského, neboť zatímco se v oblasti občanského práva většina právních vztahů uskutečňuje a funguje **pouze v hmotné rovině** bez ingerence procesní složky, **trestní právo hmotné** ke své realizaci nezbytně **potřebuje procesní složku**. Je třeba si uvědomit, že v každodenním životě všichni jedinci, aniž si to zpravidla uvědomují, vstupují do řady občanskoprávních vztahů (např. koupě novin, jízda prostředkem hromadné dopravy), které jsou realizovány **pouze mezi soukromoprávními subjekty**, a do kterých nikdy stát v podobě soudu v rozhodujícího v občanskoprávním řízení nebude zasahovat, neboť k tomu vůbec nevznikne důvod. **V oblasti trestního práva však lze pouze v trestním procesu** závazně určit, že se stal určitý trestný čin, která osoba je za jeho spáchání odpovědná a jaké to pro ni bude mít právní důsledky.

V rámci trestního práva vznikají tzv. **trestněprocesní vztahy**

vztah mezi orgány činnými v trestním řízení a osobou, proti níž je řízení vedeno. Vznik trestněprocesního vztahu je považován od chvíle založení usnesení o zahájení trestního stíhání. Obsahem jsou práva a povinnosti s ním spojené, tedy povinnost podrobit se trestnímu řízení a právo provádět trestní řízení.

Dále vznikají tzv. **trestněprávní vztahy**

vztah mezi činným orgánem, tedy většinou **státem a pachatelem**. Zde se jedná o **užší vztah** než u trestněprocesního vztahu.

Hlavní rozdíl, mezi trestněprocesním a trestněprávním vztahem je, že **v procesním vztahu není řízení vedeno nutně proti pachateli**, kdežto u právního vztahu je pachatel potvrzen, vztah má tedy hmotněprávní charakter.

PRAMENY TRESTNÍHO PRÁVA

Základní zásady trestního práva a vůdčí ideje právního odvětví

Žádný trestný čin bez zákona; žádný trest bez zákona = Nullum crimen sine legem; nula poena sine legem

Zákaz analogie k tíži pachatele

Princip individuální trestní odpovědnosti (TZ nezná kolektivní odpovědnost!) – výjimka z pravidla návrh trestní odpovědnosti právnických osob

Zásada humanismu

Zásada odpovědnosti za zavinění (výslovně požadován úmysl – nestačí-li nedbalost)

LZPS / zákon č. 2/1993 Sb.

Čl. 6 odst.2 LZPS – Nikdo nesmí být zbaven života

Čl. 6 odst.3 LZPS / Trest smrti se nepřipouští

Čl. 7 odst.2 LZPS / Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu

Čl. 8 odst.2 LZPS / Trestní stíhání jen na základě zákonných důvodů

Čl. 8 odst.3 LZPS / Zadržení jen na základě zákonných důvodů (obviněný, podezřelý), ihned seznámení s důvody + výslech do 48hodin předat soudu nebo propustit na svobodu / soud do 24 hodin vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo propustit

Čl. 39 LZPS / Jen zákon stanoví, co je TČ a jaké tresty, event. jiné újmy lze uložit

Právní předpisy trestního práva a trestního řízení

Zákon číslo 40/2009 Sb. Trestní zákoník – účinnost od 1.1. 2010

Zákon nabývá účinnosti 1. ledna 2010. Vymezuje podmínky trestní odpovědnosti, tresty a ochranná opatření a podmínky pro jejich ukládání, určuje znaky jednotlivých trestných činů. Tento nový trestní zákoník zcela nahradil trestní zákon z roku 1961.(celý text trestního zákoníku najdete zde)

Systematika zvláštní části TZ

Hlava I. § Trestné činy proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci

Hlava II. § Trestné činy hospodářské

Hlava III. § aTrestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

Hlava IV. § Trestné činy obecně nebezpečné

Hlava V. § aTrestné činy hrubě narušující občanské soužití

Hlava VI. § bTrestné činy proti rodině a mládeži

Hlava VII. § Trestné činy proti životu a zdraví

Hlava VIII. § Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti

Hlava IX. § Trestné činy proti majetku

Hlava X. § Trestné činy proti lidskosti

Hlava XI. § eTrestné činy proti brannosti

Hlava XII. § Trestné činy vojenské

Zákon číslo 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 1962 a od té doby byly vydány desítky novel, v jejichž znění platí dodnes. Vymezuje postupy orgánů činných v trestním řízení,

jakož i práva a povinnosti osob na trestním řízení zúčastněných. (celý text zákona najdete zde)

Zákon číslo 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Upravuje postup státních orgánů v řízeních ve věcech mládeže, vymezuje podmínky trestní odpovědnosti mladistvých.

Zákon číslo 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Upravuje poskytování ochrany a pomoci svědku a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením hrozí újma. Týká se jen zvláštních případů, kdy bezpečnost ohrožené osoby nelze zajistit jiným způsobem.

Zákon číslo 279/2003 Sb. o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení

Vymezuje postup při zajištění majetku v trestním řízení a upravuje nakládání se zajištěnými věcmi.

Zákon číslo 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Upravuje podmínky pro poskytnutí státní peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Zákon číslo 269/1994 Sb. o Rejstříku trestů

Vymezuje rozsah činnosti Rejstříku trestů, což je rozpočtová organizace podřízená ministerstvu spravedlnosti. Zároveň upravuje postup při zapisování důležitých skutečností do rejstříku trestů a při vydávání výpisů a opisů z rejstříku trestů

Zákon číslo 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody

Upravuje průběh výkonu trestu odnětí svobody včetně práv a povinností vězňů

Zákon číslo 293/1993 Sb. o výkonu vazby

Upravuje průběh výkonu vazby včetně práv a povinností obviněných

Zákon číslo 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě

Zákon vymezuje postavení Probační a mediační služby

Zákon číslo 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu

Zákon mimo jiné stanovuje podmínky nepromlčitelnosti zločinů komunismu od února 1948 do prosince 1989

Zákon číslo 165/1950 Sb. na ochranu míru

Zákon vymezuje skutkovou podstatu trestného činu proti míru

Amnestijní rozhodnutí prezidenta

Nálezy Ústavního soudu

Další právní zdroje trestního práva

Dalším významný pramenem trestního práva jsou **mezinárodní smlouvy**, jimiž je ČR vázána. Jedná se zejména o **smlouvy, zavazující ke stíhání nejzávažnějších trestných činů**, byť by byly spáchány na území jiného státu, a dále o smlouvy, upravující **mezinárodní spolupráci soudů a státních orgánů** v trestních věcech.

Kromě výše uvedených předpisů, které se bezprostředně týkají trestního práva a trestního řízení, pracují orgány činné v trestním řízení i s mnoha **dalšími právními předpisy**, např. z **oblasti hospodářské** (hospodářské trestné činy), **dopravněprávní** (trestné činy v dopravě), **občanskoprávní** (rozhodování o náhradě škody způsobené trestným činem) a s **mnohými dalšími**.

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST

Základem trestní odpovědnosti je TRESTNÝ ČIN (PROVINĚNÍ) a povinnost strpět za spáchaný TČ sankce (nejenom tresty!) stanovené trestním zákonem v rámci trestně právního vztahu. **Trestně právní vztah** vzniká **spácháním TČ** mezi pachatelem a státem. **Trestně procesní vztah** vzniká mezi **obviněným a orgány činnými v trestním řízení** (policejní orgán, státní zástupce, soud). V rámci těchto vztahů vzniká (např. právo na obhajobu)

TRESTNÝ ČIN

Podle §13 trestního zákoníku je trestným činem **protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně**. Jde tedy například o krádež, znásilnění, sabotáž či vydírání.

Trestný čin je tedy jakýmsi **nadřazeným pojmem přečinů a zločinů**. Rozdíl mezi těmito dvěma podpojmy je v hranici **trestní sazby trestu odnětí svobody**. Laicky řečeno v tom, kolik let vězení dostanu za spáchaní určitého trestného činu.

Přečinem je nedbalostní trestný čin nebo úmyslný trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody s **horní hranicí do 5 let** (jde tedy o činy, za které mohu „sedět ve vězení“ maximálně 5 let). Mezi přečiny pak patří v určitých případech například omezování osobní svobody, dvojitý manželství či zpronevěra.

Zločinem je pak trestný čin, který není přečinem, tj. stanovená trestní sazba trestu odnětí svobody je více než 5 let. Do zločinů pak patří také **zvláště závažné zločiny**, kterými jsou pouze úmyslné trestné činy, na něž je stanovena horní hranice trestu odnětí svobody **nejméně 10 let**. Zločinem může být například obchodování s lidmi či vražda, a zvláště závažným zločinem teror.

Příklad

Uveďme si zde příklad a rozeberme si ustanovení trestního zákoníku o trestném činu: § 144 **účast na sebevraždě**.

Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody **až na tři léta**.

Odnětím svobody na **dvě léta až osm let** bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 **na dítěti nebo těhotné ženě**.

Odnětím svobody na **pět až dvanáct let** bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 **na dítěti mladším patnácti let** nebo **na osobě stížené duševní poruchou**.

U každého trestného činu záleží na různých okolnostech a souvislostech, podle kterých se posuzuje trestní sazba, proto v ustanovení můžeme vidět **rozptyl let** odnětí svobody. V uvedeném případě 1. odstavec popisuje přečin, 2. odstavec již může být zločinem a 3. odstavec klidně i zvláště závažným zločinem.

Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost **je nepatrný**, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu. K trestnosti činu je třeba **úmyslného zavinění, nestanoví-li tento zákon** výslovně, že **postačí zavinění z nedbalosti**.

Trestný čin **spáchaný mladistvým** se nazývá **provinění**. Upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže 218/2003 Sb.

VYSVĚTLENÍ POJMŮ

Zavinění – vnitřní (psychický) vztah člověka ke skutečnostem, které zakládají trestný čin

I.) **úmysl (dolus)**

A) úmysl přímý (chtěl způsobem v trestním zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem) (např. bytová krádež)

B) úmysl nepřímý /eventuální/ (věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn) (např. pachatel neplatil výživné, přičemž věděl, že tím může u vyživované osoby způsobit stav nouze)

II.) **nedbalost (culpa)**

A) nedbalost vědomá věděl, že může způsobem v trestním zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí (pachatel nedodržuje dopravní předpisy a spoléhá na to, že nedojde k nehodě a následnému zranění)

B) nedbalost nevědomá nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl (na rozdíl od náhody) (např. lékař zvolil pro konkrétního pacienta způsob léčby, který vzhledem ke zdravotním problémům pacienta, o nichž lékař nevěděl, vedl k poškození zdraví pacienta, přičemž tento lékař měl možnost uvedené informace ještě před stanovením léčby zjistit)

TRESTY A JEJICH DRUHY

Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchaní trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. **Výkonem trestu** nesmí být ponižena lidská důstojnost. **Upuštění od potrestání**.

Druhy trestů

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz pobytu,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- k) ztrátu vojenské hodnosti,
- l) vyhoštění.

Výjimečný trest

Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody **nad dvacet až do třiceti let**, jednak trest odnětí svobody **na doživotí**.

Výjimečný trest může být uložen jen za **zvlášť závažný zločin**, u něhož to trestní zákon dovoluje.

Trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je **velmi vysoká** nebo **možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena**.

Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal zvlášť závažný zločin **vraždy** podle § 140 odst. 3, nebo který při spáchání **zvlášť závažného zločinu obecného ohrožení** podle § 272 odst. 3, **vlastizrady** (§ 309), **teroristického útoku** podle § 311 odst. 3, teroru (§ 312), **genocidia** (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst.

Uloží-li soud trest odnětí svobody na doživotí, může zároveň rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává.

Věk a psychická stav pachatele

Kdo v době spáchání činu nedovršil **čtrnáctý rok** svého věku, není trestně odpovědný. (pozor změna – 15 let)

Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu **nemohl rozpoznat** jeho protiprávnost nebo **ovládat své jednání**, není za tento čin trestně odpovědný.

Výkon trestu

Věznice S dohledem S dozorem S ostrahou

Se zvýšenou ostrahou

Ochranné opatření – ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, ochranná výchova (mládež)

Nelze současně ochranné léčení a detenci